

МБОУ Сунтарская средняя общеобразовательная школа №2 им. И.С.Иванова с дошкольными группами
муниципального района «Сунтарский улус (район)» Республики Саха(Якутия)

Рассмотрено на заседании МО учителей
Руководитель МО (Андреева С.И.)
« 31 » август 2016 г.

Согласовано
Зам. директора по УМР Данилова И.Е.
« 31 » август 2016 г.

«Утверждаю»
Директор школы Иванов В.Р.
« 31 » август 2016 г.

Рабочая программа

Предмет: *литературное чтение на языке саха*

2016-2017 уч.г.

Учитель начальных классов
Вдовина Наталия Захаровна

Быһаары сурук

Оскуолаҕа уус-уран литератураны үөрэтии Россия Федерация уонна Саха Республикатын Төрүт сокуоннарыгар, Үөрэх туһунан сокуоннарыгар, «Россия гражданын личностун сирин-майгытын сайыннарыга уонна иитиигэ концепцията», федеральной государственной үөрэх стандартара курдук государственной суолталаах докумуоннарга олобулар.

Үөрэх предметин өйдөбүлэ

Уус-уран литература оскуолаҕа обону кыра сааһыттан ийэ тыл эйгэтигэр киллэрэр, уран тылга угуйар, иитэр-үөрэтэр сүрүн хайысха. Умсугуйан аабар оҕо өйө-санаата сайдыылаах, билиилээх-көрүүлээх, олох бүгүңнүтүн эрэ буолбакка, бэбэһээңнитин ырыңалыыр, сарсыңытыгар эрэллээх буолар. Онон «Литературнай аабыы» үөрэх предметин анала – оҕо аабар дьобуру олохсугуу, аабыы бэйэ кыабын сайыннарыга суолталаабын өйдөтүү.

Оскуолаҕа «Литературнай аабыы» үөрэх предметин сыаллара:

- аабыы уопсай култууратын иңэри; аабар үөрүйэби олохсугуу; саңа араас көрүңүн сайыннары;
- обону аабыы араас эйгэтигэр сөптөөх научнай литератураны хабан туран киллэри;
- уус-уран айымныын аабыы нөңүө уйулбаны хамсатан ийиини уһугуннары; тыл искусствотыгар эстетическэй сыһыаны үөскэти; айар дьобуру сайыннары;
- аабыы нөңүө сир-майгы үтүө өрүттэрин олохсугуу; Саха сирин, Россия уонна тас дойду норуоттарын култуураларыгар убаастабылы иити.

Сыалы сиргэ маннык соруктар тураллар:

- аабыы араас ньыматын баһылааһын;
- тиэкини кытта үлэ сүрүн сатабылларын иңэри;
- наадалаах литератураны булан туһаны;
- аабыыга интэриэһи үөскэтэн, кинигэбэ таптала иңэри;
- айан кэпсиир уонна суруйар үөрүйэхтэри сайыннары;
- норуот тылынан уонна уус-уран айымныын духуобунай ис номобун нөңүө ийиини уһугуннаран, олох араас көстүүтүгэр сирдээх сыһыаны үөскэти;
- уус-уран айымны тылыгар болбомтолоох буолууну ситиһи;
- төрөөбүт уонна араас омук литературатын араара, ол нөңүө норуоттар добордуу сыһаннарын олохсугуу.

Төрөөбүт тылынан «Литературнай аабыыга» программа маннык докумуоннарга олобуран оңоһулунна:

1.Захарова Л.В., Флегонтова У.М. авторскай программалара. (Учебник «Литература аабыыта»).

2.Закон РФ «Об образовании»

п. 2.7, ст.32 – о разработке учебных программ;

п. 6, 7, 8, ст9, п. 5, ст.14 – о содержании образовательных программ;

п. 2.23, ст.32 – об определении списка учебников в соответствии с утвержденными федеральными перечнями учебников;

п. 3.2, ст. 32 – о реализации в полном объеме образовательных программ.

3. Федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования, Приказ Минобрнауки России от 06.10.2009г. №373 «Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования».

4. Учебный план МБОУ «Хорулинская СОШ им. Е.К. Федорова» в 2014-2015 учебном году. (Приказ Минобрнауки России от 03.06.2011г. №1994г. приложение «Изменения, которые вносятся в федеральный базисный учебный план и примерные учебные планы для образовательных учреждений РФ, реализующих программы общего образования, утвержденные приказом Министерства образования РС(Я) №01-16/2516 от 25.08.2011г., приложение «» Примерный учебный план для образовательных учреждений (ОУ) РС(Я), реализующих программы общего образования»).

5. Федеральная государственная программа образования Саха оркуолатыгар: (начальнай уопсай үөрэхтээһин) = Федеральный государственный образовательный стандарт в якутской школе. Н.В.Ситникова, С.С.Семенова, Н.Н.Васильева уо.д.а.; Саха Респ. Үөрэбин министерствота, Саха Респ. национальной оркуолаларын чинчийэр научнай институт; -Дьокуускай: Бичик, 2011.

Ытык өйдөбүллэри үөрэх предметин ис хоһоонугар киллэрин

Орто уопсай үөрэхтээһин үөрэнээчи оркуолаттан сир-майгы бастың хаачыстыбаларын – киһи аймах ытык өйдөбүллэрин (духуобунай сыаннастарын) иңэриммит Россия гражданинын иитэн-үөрэтэн таһаарыыга туһуланар. Киһи уопсастыбатын сайдан кэлбит историятыгар үтүө уонна мөкү, чиэс уонна сирэ суох быһыы, суобас уонна чизинэйэ суох буолуу о.д.а. сир-майгы нурмалара тэңнэ олохсуйан кэллилэр. Ол гынан баран, хайа бабарар норуokka киһилии сирдээх быһыы ытык өйдөбүллэрэ биһирэнэр, кэрэхсэнэр. 2009с. ылыныллыбыт «Россия гражданинын личноһун сирин-майгытын сайыннарыы уонна иити концепцията» федеральной государственной үөрэх стандартарын методологической төрүтүнэн буолла.

Концепция Россия гражданинын личноһун иитиигэ, сайыннарыыга 10 сүрүн национальной ытык өйдөбүлү ыйар. Онно киирэллэр:

1. Ийэ дойдуга, бэйэ сиригэр-уотугар, норуотугар таптал, бэриниилээх буолуу. 2. Биир санааланы, кырдыктаах быһыы, аһыныгас, амарах сүрэхтээх, чизэстээх, дьоһуннаах буолуу.

3. Ийэ дойдуга сулууспалааһын, сокуону тутуһуу, бэрээдэктээх буолуу. Атын омок култууратын, айымньытын өйдөөһүн.

4. Дьизэ кэргэңнэ, ыалга тапталлаах уонна бэриниилээх буолуу. Доруобуйа, уйгулаах олох. Төрөппүттэргэ ытыктабыл, аба саастаахха уонна кыраба, кыаммакка кыһамны, ийэ-аба уһун тэнитии, удьуору салбааһын.

5. Үлэ, төрүт дьарык. Үлэбэ ытыктабыл, дьулуур, дьаныар. Айымньылаах үлэ.

6. Билиини сыаналааһын. Дьин чачыга дьулуһуу, аан дойду научнай көстүүтэ.

7. Итэбэл, духуобунас өйдөбүллэрэ. Өбүгэ үгэһин утума.

8. Төрөөбүт литература – барба баай. Кэрэ, киһи духуобунай эйгэтэ, сирдээх быһыы. Олох, олох сирэ-майгыта.

9. Ийэ айылба. Ытык сир, харыстанар сир. Сир – планета. Айылбаба харыстабыл.

10. Сир үрдүгэр эйэ, элбэх омок култуурата, киһи аймах сайдыыта, норуоттар сибээстэһиилэрэ, сомоболоһуулар.

Онон бу ытык өйдөбүллэри «Литературнай аабыы» үөрэх предметин ис хоһоонугар уус-уран айымньыга сөңөн сылдыар норуот историятын, култууратын, олобун төрүт үгэһин, сирин-майгытын нөңүө киллэри көрүллэр.

Үөрэх былааныгар үөрэх предметин миэстэтэ

Үөрэх былаанынан алын сүһүөх оскуолаба литературнай аабыны үөрэтиигэ барыта 238ч көрүллэр. Ол иһигэр: 2 кылааска – 68 чаас; нэдиэлэ5э 2 чаас бэриллэр.

Үөрэх предметин ис хоһооно

Саңары уонна аабы үлэтин көрүңнэрэ туора саңаны истэргэ, ылынарга; истибит айымны туһунан ыйытыга сатаан хоруйдуурга, сааһылаан быһаарарга; истибит үөрэх, научнай-биллэрэр тиэкис, уус-уран айымны туһунан ыйытыгы биэрэргэ үөрэтэр. Таска сүһүөхтээн аабыттан сыһыа бүтүн тылынан аабыга көһөрүгэр, аабы тэтимин түргэтэтигэр, орфоэпияны, интонацияны, сурук бэлиэтин тутуһа, тиэкистэр ис номохторун өйдүү, аабы көрүңүн быһаара үөрэнэригэр билиини биэрэр.

Араас тиэкиһи кытта үлэ тиэкис өйдөбүлүн, уус-уран тиэкис тиэмэтин, сүрүн санаатын, тутулун, кэрчиктэргэ арааран кыра тиэмэлэри быһаарарга, аат биэрэргэ, үөрэх, научнай-популярнай тиэкис диэн араарарга үөрэтэр; уопсай ырытыгы кыттан, ыйытыга хоруйдуурга, тыл этэргэ, атын о5о этэрин сатаан истэ үөрэнэргэ олук ууар; уус-уран ньыманы туһанан айымны дьоруойун ойуулуурга, кэпсээһин араас көрүңүн (сһилии, талан, кылгатын) баһылыырга төрүт ууар.

Библиографической култуура кинигэ билии төрдө буоларын, көрүңүн, тутулун, тииптэрин (ыйыннык-кинигэ, үөрэх кинигэтэ, уус-уран кинигэ) туһунан биллэрэр.

Саңары диалог, монолог диэн саңа араас көрүңэ буоларын биллэрэр, былааннаан саңарар, уус-уран ньыманы туттар, айымныны салбаан, өйтөн этэр дьобууру, кэпсэтии сиэрин тутуһар култуураны олохсатар.

Сурук. Суругунан саңа литературнай нуорматын, ис хоһоон уонна тиэкис аата сөп түбэсһиилэригэр (тиэмэ, кэпсэнэр сир, дьоруой быһыыта-майгыта), тэттик өйтөн суруйууга (ойуулааһын, сһэргээһин) уус-уран ньыманы (синоним, антоним, тэңнээһин) туһанарга, бэриллэр тиэмэ5э кэпсээн, сыанабыл оңорорго үөрэтэр.

О5о аа5ар эйгэтэ норуот тылынан айымнытын, Саха сириин, Россия уонна тас дойдулар о5о литературатыгар классической айымныларын, о5о аа5ар тиэмэлэрин быһаарар.

Литературнай өйдөбүллэринэн үлэ тиэкистэн уус-уран ньыма көрүңнэрин булууга; литература өйдөбүллэринэн (уус-уран айымны, тылынан искусство, кэпсээчи, сюжет, тиэмэ, дьоруой) сирдэтинэргэ; айымны дьоруойун (мэтириэтэ, тыла-өһө, дьайыыта, өйө-санаата) быһаарарга үөрэтэр; ааптар дьоруойга сыһыанын; кэпсээн уонна хоһоон тылын уратытын, айымны көрүңүн (жанр) туһунан биллэрэр.

Үөрэнээчи айар үлэтэ оруолунан аа5арга, тылынан ойуулуурга, бэриллибит тиэмэ5э өйтөн суруйарга, тиэкиһи инсценировкалыырга, айар үлэтинэн араас тэрээһиңгэ кыттарга, тыл этэргэ олук ууар.

Үөрэх предметин үөрэтии түмүктэрэ

Ытык өйдөбүллэри үөрэнээчигэ иңэрии түмүгэ

-киһи сайдыылаах уонна ситиһиилээх буоларыгар төрөөбүт тылынан аабы суолтатын өйдүү; уус-уран литератураны тылынан искусство ураты көрүңүн быһыытын сыаналыыр;

-тулалыыр эйгэ туһунан билии-көрүү аабы көмөтүнэн кэңириин-дириңириин өйдүү;

-норуот айымныта уонна уус-уран литературата саха төрүт олобун-дьаһабын, историятын, тылын-өһүн, култууратын көстүүтэ буоларын өйдүү, сыаналыыр;

-Саха сириҥ, Россия уонна аан дойду норуоттарыҥ чулуу айымньыларыҥ аабаҥ, атыҥ норуот култууратыҥ, литературатыҥ ытыктыыр;
-үтүөнү-мөкүнү, сырдыгы-хараҥаны арааран, сиэри тутуһуу, амарах, аһыныгас, дьоҥҥо кыһамньылаах майгы үчүгэйгэ тиэрдэрин өйдүүр.

Үөрэх сатабылларыҥ сайыннарыҥ түмүгэ:

-аабы үлэтин араас көрүҥэр сыал-сорук туруорунар, былаанныыр, түмүгүн сабабалыыр; үлэтин хонтуруолланар, сыаналана үөрэнэр;
-уроукка, уроук таһынан үлэбэ бэриллибит соруудабынан араас информационай эйгэ кыабыҥ талар, туһанар;
-уус-уран айымньыга мөккүөр төрүөтүн, сайдытыҥ быһаарар, үөскээбит көстүүлэри, дьон сыһыаныҥ ырытан дакаастыыр;
-уус-уран айымньы сүрүн ис хоһоонун, дьоруойун араас сыһыаннарыҥ, сүрүн сюжет сайдытыҥ ырытан, анал бэлиэ, графика көмөтүнэн быһаара, ситимнии, тиһиктии үөрэнэр;
-аахпыттыгар уонна тус уопутугар олобуран, тэҥниир уонна ойуулуур, учебнигынан үлэлиир;
-уус-уран айымньыны ырыты кэмигэр бодоруһуу сиэриҥ тутуһан, бииргэ үлэлиир кыахтанар;
-дөбөттөрүҥ, төрөппүттэриҥ, кылаас иннигэр кылгас иһитиннэриҥни оҥорор;
-бэриллибит тиэмэбэ санаатыҥ сааһылаан айан кэпсиир, суруйар.

Тустаах үөрэх предметин үөрэтии түмүгэ:

-аабы сүрүн үөрүйэхтэриҥ баһылыыр;
-айымньы араас көрүҥүн болбойон истэр;
-норуот айымньыта уонна уус-уран литература, төрөөбүт уонна атыҥ омук литературата диэн араарар;
-аахпыт уус-уран айымньытыҥ суруйааччытыҥ (саха уонна омук) аатыҥ уонна көрүҥүн (жанрыҥ) болбойор үөрүйэхтээх;
-сааһыгар сөптөөх араас көрүҥнээх (уус-уран, үөрэх, научнай-популярнай) тиэкиһи үчүгэйдик өйдүүр, ырытар, туһанар;
-кэпсээһин араас көрүҥүн (сигилии, кылгатыҥ, талан, быһа тардан) билэр; соруудах быһытынан туһааннаах көрүҥҥэ сөп түбэһиннэрэн кэпсиир;
-сөбүлээн аахпыт айымньытыҥ туһунан аабааччы дневнигэр (альбом, тэтэрээт) уһуктубут иэйиитин үллэстэн санаатыҥ суруйар;
-сааһыгар сөп түбэхэр айымньы тылыҥ араас дэгэт суолтатыҥ өйдүүр, тобоостоох миэстэбэ кубулуйбат уус-уран быһаарыыны (эпитет), өс хоһоонун, уус-уран ньыма арааһыҥ кэпсиригэр туһанар;
-айымньыттан сөбүлээбит кэрчигин талан үөрэтэр, өйтөн хоһоонноохтук аабар;
-чопчу тиэмэбэ араас көрүҥнээх суругунан айар үлэни толорор.

Үөрэтии түмүгэр салгы үөрэнэргэ бэлэм буолууну кэрэхэлиир сайды таһымыгар киирэллэр:

-тулалыыр эйгэни билиигэ уус-уран литератураны аабы суолтатыҥ өйдүүр;
-уус-уран литература киһи аймах ытык өйдөбүллэриҥ билиһиннэрэр суолтатыҥ иҥэринэр;
-айымньы көрүҥүн быһаарар, дьоруойу ойуулааһыҥҥа ырытыыны, тэҥнээһини туттары сатыыр;
-араас тиэкистэн туһааннаах информацияны ылар;
-ыйынныгыҥан, энциклопедияҥан, о.д.а. матырыйаалларыҥан сатаан үлэлиир.

Тематической былаан

Ытык өйдөбүллэр уонна айымньылар	Үлэ ис хоһооно	Үөрэнээччи үлэтин көрүңэ
Истии		
<p>Ытык өйдөбүллэр: ийэ тылынан айыллыбыт литература – барҕа баай. Олоҕо – төрөөбүт тыл кэрэтэ, саха олоһун сирэ-майгыта. Ийэ дойду. Төрөөбүт сир-уот. Дойду дыно. Саха омук бырааһынныктара.</p> <p>Айымньылар: таабырыннар. Өс хоһоонор, С.Данилов. Сахам сирэ. И.Данилов. Туймаада хочото. Л.Попов. Кыталыктар кырдаллара. Эрилик Эристиин. Кыһыңы түүн. П.Тобуруокап. Учууталга үөрэммиттэр. М.Ефимов. Куобах кутуруга Уолчаан. К.Урастыырап. Сааскы күөх сарсыарда. Абаһыныскай. Сааскы ырыа.</p>	<p>Норуот тылынан уус-уран айымньытын истии: сүрүн сюжета. Остуоруйа дьоруойун өйдөбүлэ (биһирэмнээх эбэтэр омсолоох). Дьоруойу ойуулааһын. Хоһоонунан айымньы истиигэ ийии туруга. Проза айымньытын истии: сүрүн дьоруойдар. Уус-уран айымньы көрүңнэрэ. Үөрэх тиэкиһин ылыныыга сыалы, соруудахтар тиһиктэрин өйдөөһүн.</p>	<p>Истии. Учуутал, үөрэнээччи, уус-уран тыл маастарын ааһыларын, үөрэх тиэкиһин истэр. Истии култууратын тутуһар. Айымньы ис хоһоонун, тылын-өһүн, саңа интонациятын болһойон истэр. Олоҕо тиэкиһин ааһыллар уратытын болһойон истэр.</p> <p>Эппиэттээһин. Айымньы ис хоһоонунан ыйытыыга кылгатын, сиһилии эппиэттиир. Тылы сайыннарыы. айымньы биһирэмнээх эбэтэр омсолоох дьоруойун быһаарар тыллары өйдөөн истэр. Сыаналааһын. Айымньы ис хоһоонун уонна бэйэ ийиитин (чувствотын) алтыһыннаран истэр.</p> <p>Быһаарыы. Үөрэх сыалын, истибит уус-уран айымньы уратытын, айымньы көрүңүн, сюжет сайдыытын быһааран истэр.</p> <p>Тэринии. Үөрэх дьаргын, соруудабы толоруу хаамыытын истэн тэринэр.</p> <p>Тэңнээһин. Бэйэ уонна атын оһо эппиэтин тэңнээн истэр. Төрөөбүт уонна атын омук тылын арааран истэр.</p>
Ааһыы		
<p>Ытык өйдөбүллэр: ийэ тылынан айыллыбыт литература – барҕа баай. Олоҕо – төрөөбүт тыл кэрэтэ, саха олоһун сирэ-майгыта. Ийэ дойду. Саха</p>	<p>Таска уонна искэ ааһыы. Таска сүһүөбү ааһыттан сыһа бүтүн тылынан, этиини сөптөөхтүк ааһыы. Айымньы көрүңүн искэ ааһыы. Кэпсээнинэн уонна хоһоонунан айымньыны доргуччу хоһоонноохтук ааһыы. Саңа тиэмэтин, куолаһы оңорон, тохтобулу тутуһан ааһыы.</p>	<p>Таска ааһыы. Сүһүөбү, тылы, этиини таба ааһар. Ааһыы тэтимин тус кыаһар олоһуран сыһа түргэтэтэр. Сурук бэлиэтин тутуһан тиэкиһи интонациялаахтык ааһар. Уус-уран</p>

сирэ: араас омул, араас култуура. Үчүгэйтэн үөрүү, куһаһантан хомойуу. Норуот төрүт дьарыга. Аабы-дириң билии.

Айымнылар: Таабырыннар. Өс хоһооноро. Далан. Дьаарбаң уонна Дьаңкы. В.Тарабукин. Куба өлүүтэ («Куба өлүүтэ» кэпсээнтэн быһа тарды). П.Тобуруокап. Дордохуу тойуга. Н.Якутская. Куобах кутуруга суох буолбута (остуоруйа).

Хоһоону өйтөн аабы. Араас тизкини кытта үлэ.

Тизкис. Тизкис уонна этиилэр хомуурдара. Уус-уран тизкис. Научнай-популярнай тизкис. Үөрэх тизкиһэ. Научнай-популярнай тизкистэн уус-уран тизкис уратыта. Тизкис аата. Аатына тизкис ис хоһоонун сабабалааһын. Айымныга тизкис аатын сыала уонна анала. Учуутал эппит ааттарыттан талыы. Кылаас оҕото тизкис аатын талыыта. **Тизкис тиэмэтэ.** Тизкис тиэмэтин бастаан учуутал көмөтүнэн, салгыы бэйэ быһаарыта (кыыл, айылба, оҕо, сэрии, дьон туһунан). Тизкис тиэмэтин чопчулааһын (айымны ис хоһоонугар олобуран: оҕолор А5а дойдуну сэриитигэр кыттыылара, саас айылба үһүктүүтэ, улахан дьон уонна оҕолор хардарыта сыһыаннара). Тизкис сүрүн санаата. Айымны сүрүн санаатын, ааптар тугу этиэн баһарбытын ырытыһы (учуутал көмөтүнэн, кылааһынан, бөлөххө, онтон бэйэтэ). Ааптар иэйиитин тиэрдэр тыл, тыл ситимэ. Тизкини кытта үлэ. Тизкис былаанын оңоруу. Тизкис сүрүн санаатын быһаарыы. Тизкини чаастарга арааран, тиэмэлэрин быһаарыы. Тизкис чаастарыгар тирэх тыллары бэлиэтээһин. Тизкис чаастарын ааттааһын (маңнай учуутал көмөтүнэн, онтон бэйэтэ). Сиһилии кэпсээһин. Сүрүн санааны быһаарыы. Тизкини чаастарга арааран, тиэмэлэрин быһаарыы. Тизкис чаастарыгар тирэх тыллары бэлиэтээһин. Быһа тардан кэпсээһин. Тизкини кэпсээһин. Кылгатын эбэтэр быһаан кэпсээһин. Сүрүн санааны быһаарыы. Тизкини чаастарга арааран, тиэмэлэрин быһаарыы. Быһа тарды тирэх тылларын бэлиэтээһин. Кэпсээһин тыллара, этиилэрэ. Тизкини кылгатыы. Тизкини кылгатын кэпсээһин. Талан кэпсээһин. Айымны дьоруойун өйдөбүлэ: айымны дьоруойугар сыһыаннаах тыллар, этиилэр (учуутал көмөтүнэн). Тыллары талан тизкис оңоруу (маңнай учуутал көмөтүнэн). Көмөлөөн оңоһуллубут былаанынан дьоруой туһунан кэпсээһин. Быһа тардыны кэпсээһин. Буолар сирин, кэмин, сабаланыты, тыһаһыннаах түгэни көрдөрөр тыллары, этиилэри талы. Оңоһуллубут былаанынан тыллары талан тизкини оңоруу (учуутал көмөтүнэн). Тизкис хартыынатынан кэпсээһин. Хартыынаны учуутал көмөтүнэн ырытыы (ким, туох ойууламмыты, хаһан, ханна). Ойууга сөптөөх быһа тардыны булуу. Хартыынаба аат биэри. Кэпсээнтэн тирэх тыллары булан туһаныы, кэпсээн оңоруу (учуутал көмөтүнэн бары көмөлөөн, бэйэ оңорбут былаанынан).

Кинигэнэн үлэ. Кинигэни кытта билсиһи (таһа, титульнай илииһэ,

айымны тизкиһин интонацияны, тохтобулу, тиэмэни тутуһан ааһар. Саңа тиэмэтин, куолаһы оңорон, тохтобулу тутуһан хоһоонноохтук ааһар. Хоһоону өйтөн дордугуччу ааһар.

Тылы сайыннарыы. Айымныттан күлүүс, тирэх тыллары булар, өйдөөн ааһар.

Искэ аабы. Аабы көрүңнэрин тутуһан хоһоонноохтук ааһарга эрчиллэр.

Быһаарыы. Тизкис тутулун, ис хоһоонун өйдөөн быһаарар. Тизкис аатынан, тиэмэтинэн, ойууларынан ис хоһоонун быһаарар. Айымны сүрүн санаатын, тиэмэтин, көрүңүн өйдүүр.

Араарыы. Тизкистэн көннөрү этиилэр хомуурдарын араарар. Тизкис уратытын, тутулун, көрүңнэрин араарар, сөпкө туһанар.

Сабабалааһын. Тизкис аатынан, тиэмэтинэн, ойууларынан ис хоһоонун сабабалыыр.

Дакаастааһын. Тизкистэн ааптар иэйиитин, санаатын булан этэр, быһаарар.

Тэңнээһин. Тизкистэри (уус-уран, үөрэх, научнай-популярнай) тэңниир.

Тылы сайыннарыы. Уус-уран айымнылар уратыларын, тизкис уус-уран ньымаларын ырытарга эрчиллэр, кэпсиригэр туһанар.

Талыы. Учуутал уонна үөрэнээччилэр эппитэриттэн кинигэ5э, айымныга аат булар.

Былааннааһын. Тизкини чаастарга үллэрэр, чаастары ааттыыр, тирэх тыллары бэлиэтиир.

	<p>ойуута, иһинээбитэ). Учутал көмөтүнэн баар кинигэлэртэн талыы. Кинигэ аннотацията. Библителикэлиин билсигии. Быһаары. Кинигэ тутулун (таһа, титульнай илииһэ, ойуута, иһинээбитэ) быһаарар.</p> <p>Араарар. Үөрэх кинигэтэ, уус-уран, ыйынньык, периодическай бэчээт диэн араарар.</p>	<p>Кэпсээһин. Айымньыны сиһилии (сюжеты барытын); кылгатын (сүрүн санааны ыган); талан (быһа тардылары, айымньы дьоруойдарын ойуулааһын) кэпсиир.</p> <p>Кэтээн көрүү. Ойуулары көрөн, тизкис сюжетыгар сөп түбэһиннэрэр, ааттыыр.</p> <p>Ырытыы. Тизкиһи ойууларынан кэпсииргэ тирэх тыллары булар.</p> <p>Былааннааһын. Тизкиһи хартынанан кэпсииргэ былаан оңорор.</p> <p>Тылы сайыннарыы. Кэпсээнтэн тирэх тыллары булан туһанар.</p> <p>Быһаары. Кинигэ тутулун (таһа, титульнай илииһэ, ойуута, иһинээбитэ) быһаарар.</p> <p>Араарар. Үөрэх кинигэтэ, уус-уран, ыйынньык, периодическай бэчээт диэн араарар.</p>
Саңа култуурата		
<p>Ытык өйдөбүллэр: дыиэ кэргэн, ыал. Кэрэ киһи. Сиэрдээх быһыы. Сиэрдээх кэпсэтии. Устар ууну сомоһолуур уус тыл. Уран тыл умсугутар, хомоһой тыл холбуур. Сир үрдүгэр-эйэ.</p>	<p>Диалог. Диалог – саңа арааһа. Кэпсэтээччи ыйытыларыгар хорйдааһын. Тылын бодоруһуу быраабылата. Сиэрдээх быһыы – бодоруһуу сүрүн быраабылата. Ыйытыны биэри быраабылата.</p> <p>Монолог. Билбиги-көрбүтү быһаарыы. Диалог уонна монолог уратыларын өйдүүр, быһаарар. Айымньы, уруһуй тизмэтин, сүрүн санаатын быһаарар.</p> <p>Истии. Кэпсэтээччи этэрин, ыйытарын өйдөөн истэр.</p> <p>Саңарыы. Кэпсэтии сиэрин, саңарыы култууратын тутуһар.</p> <p>Тылы сайыннарыы. Кэпсэтии сиэрин анал тылларын бодоруһууга, кэпсэтиигэ туттар.</p> <p>Кэпсээһин. Ойуулааһын, толкуйдааһын, сөһөргөһүн. Бэриллит тизмэ сүрүн санаатын быһаарыы (этэр санаа сүрүнэ). Этии тутула. Тылын кэпсээн. Айымньы, уруһуй тизмэлэрин быһаарыы. Айымньы сүрүн санаатын быһаарыы. Тылын саңа тизмэтин, сүрүн санаатын быһаарыы. Этии тутула. Дьөңцө тыл этии.</p>	
Сурук култуурата		
<p>Ытык өйдөбүллэр: Үөрэх баар – бараммат</p>	<p>Суругунан саңа нуормата: аат ис хоһоонун арыһыта, кылгас өйтөн</p>	

<p>баай. Саха омук бырааһынньык-тара. Устар ууну сомоболуур уус тыл. Ийэ айылба. Дойду ытык, харыстанар сирдэрэ.</p>	<p>суруйууга уус-уран , бэриллитбит тиэмэнэн кэпсээн. Суругунан этии тутула. Тылынан кэпсээн, сыанабыл оңоруу.</p>	
<p>О5о аа5ар эйгэтэ</p>		
<p>Ытык өйдөбүллэр: Ийэ тылынан айыллыбыт литература – барба баай. Уран тыл умсугутар, хомобой тыл холбуур. Норуот өркөн өйө, ытык тыла – тылынан уус-уран айымньы. Кинигэ – киһи доборо. Саха суруйааччылары-оболорго. О5о5о аналлаах омук суруйааччыларын айымньылары.</p>	<p>Саха уонна Россия норуоттарын тылынан уус-уран айымньыта. Кыра кээмэйдээх тылынан уус-уран айымньы көрүҥнэрэ: ырыа, таабырын, өс хоһооно. Улахан кээмэйдээх тылынан уус-уран айымньы көрүҥнэрэ: остуоруйа. О5о литературатын классиктара. Саха, нуучча уонна омук суруйааччыларын айымньылары: кэпсээн, остуоруйа, хоһоон. Айылба, уус-уран развлекательнай, уус-уран публицистическай о5о сурунааллары. Алын кылаас үөрэнээччитигэр аналлаах ыйынньык, энциклопедия.</p>	
<p>Ытык өйдөбүллэр. Ийэ дойду. Олорор мутуккун кэрдимэ. Лит. добордохуулары-норуоттар сомоболохуулары. Үчүгэй бибилиэтиэкэ – улахан баай. Ийэ айылба. Норуот төрүт дьарыга. Үлэһит киһи олобу оңорор. Үтүө майгы –олох сүннэ. Тулуур, дьулуур-сайды төрдө. Сир үрдүгэр – эйэ. Айымньылар. Таабырыннар. Өс хоһоонноро.</p>		
<p>Литературнай өйдөбүллэринэн үлэ</p>		
<p>Ытык өйдөбүллэр: Ийэ дойдубут – Улуу Россия. Сахабыт сирэ – араас омук, араас култуура алтыһыта. Литературалар добордохуулары –норуоттар сомоболохуулары. Олорор мутуккун кэрдимэ. Айымньылар: М.Тимофеев. Табалар. Ийэ тылынан айыллыбыт литературабыт – барба баайбыт. Хомобой тыллаах хоһоон барахсан. А5а саастаахтарга кыһамньы – ытык иэс.</p>		<p>Айымньыны туруоруу. Уус-уран айымньыны чаастарынан, оруолларынан туруорууга кыттар. Көрөөччүгэ дьоруой уобараһын, ааптар уонна айымньы сүрүн санааларын туһанан истээччигэ тириэрдэр.</p>

	<p>Быһаары. Диалог уонна монолог уратыларын өйдүүр, быһаарар. Айымньы, уруһуй тиэмэтин, сүрүн санаатын быһаарар.</p> <p>Истии. Кэпсэтээччи этэрин, ыйытарын өйдөөн истэр.</p> <p>Саңары. Кэпсэтии сиэрин, саңары култууратын тутуһар.</p> <p>Тылы сайыннары. Кэпсэтии сиэрин анал тылларын бодоруһууга, кэпсэтиигэ туттар. Сөптөөх ыйытар эбиискэ көмөтүнэн (хайдах? хаһан? тоһо?) истээччилэр уратыларын учуоттаан, санаатын тиэрдэн кэпсиир.</p> <p>Кэпсэтиигэ кытты. Сэһэргээччи ыйытытын сөпкө өйдөөн, бодоруһуу быраабылатын тутуһан хорйдуур.</p> <p>Толкуйдааһын. Бэриллибит тиэмэбэ сүрүн санааны этэр.</p>	
	<p>Быһаары. Суруйар тиэкиһин (кэпсээн, сыанабыл о.д.а.) тиэмэтин, туох туһунан суруйарын быһаарар.</p> <p>Эбии матырыйаалы туһаны. Тылдыты, интернет-ресурсаларын таба туһанар.</p>	
	<p>Араары. Саха, нуучча, омук суруйааччыларын айымньылары диэн быһаарар.</p> <p>Бөлөхтөөһүн. Кинигэлэри айымньы көрүңнэринэн түмэр.</p> <p>Эбии матырыйаалы туһаны. Бибилэтиэкэттэн суруйаачч атын айымньытын эбии булан ааһар. Уруокка, уруок таһынан араас көрүңнээх литературнай тэрээһиңнэ бибилэтиэкэ, интернет-ресурс матырыйаалларын туһанар.</p> <p>Быһаары. Айымньы көрүңнэрин: кэпсээни, хоһоону, остуоруйаны о.д.а. өйдөөн быһаарар.</p> <p>Кэпсээһин. Кыра кээмэйдээх норуот тылынан уус-уран айымньыларын, көрүңнэрин.</p> <p>Эбии матырыйаалы туһаны. Литература терминин тылдытыттан уус-уран ньыма арааһын: тэңнээһин, сирэйдээһин, метафора, омумнаан-дарбатан этии өйдөбүллэрин булар.</p>	

Үөрэх предметин үөрэтии түмүктэрин бэрэбиэркэлииргэ чииппэр түмүктэригэр аабыы техникатын бэрэбиэркэлиир үлэлэр ытыллаллар уонна комплекснай хонтуруолунай үлэ ытыллар.

Үөрэх предметин материалнай-техникэскэй хааччыйыы

- 1.Захарова Л.В., Флегонтова У.М. «Литература аабыыта», Дьокуускай: Бичик, 2014
- 2.Саха тылын 1-4 кылааска үөрэтиини сүрүннүүр бырагыраама, Дьокуускай, Бичик, 2007.

3. Ситникова Н.В., Семенова Н.Н., Васильев Н.Н. «Федеральной государственной үөрэх стандарта саха оскуолатыгар» Дьокуускай, «Бичик», 2011.

4. Тылдыттар

5. Үөрэх электроннай босуобуйалара «Аптаах холбуйачаан».

Календарнай-тематическай былаан

№	Уруок тиэмэтэ	Чаас ахс.	уруок бэр-тээх күнэ	уруок буолбут күнэ
1	С.Руфов Оскуола аана тэлэлиннэ	1	6.09	
2	Л.Попов «Эйэ ырыата»	1	8.09	
3	Т. Черемкин «Торообут буор таптала»	1	13.09	
4	С. Данилов «Куорэгэй»	1	15.0920.09	
5	П. Ламутскай «Хомус ырыатын иБиттим»	1	22.09	
6	И.Артамонов «Куох хонуу»	1	27.09	
7	С. Омоллоон «Олонхо олоҕо»	1	29.09	
8	Н. Курилов «Москва уонна да атын дойдулар »	1	4.10	
9	М.Д.Ефимов «Куобах кутуруга уолчаан»	1	6.10	
10	СитиБиилэрбитин сыаналанабыт, билиибитин бэрэбиэркэлэнэбит.	1	11.10	
11	Библиотекаҕа ыалдыттаабын.	1	13.10	
Кинигэ билии тордо				
12	К. Туйаарыскай «Догор»	1	18.10	
13	И. Алексеев «Туул»	1	20.10	
14	Т.Сметанин «Борон куобах уорммитэ»	1	25.10	
15	М.Заболоцкай «Маллар мунньахтара»	1	27.10	
16	В.Давыдова «дьарааска кинигэҕэ наадыйар да?»	1	8.11	
17	С. Маршак «Уутээн»	1	10.11	
18	СитиБиилэрбитин сыаналанабыт, билиибитин бэрэбиэркэлэнэбит.	1	15.11	
19	Кылаас таһынан аабы. Олонхо	1	17.11	
Норуот оркон ойо тылынан уус уран айымньыга				
20	К. Туйаарыскай «Таабырынна таайын»	1	22.11	

21	С. Ойунская «Кунду бэлэх»	1	24.11	
22	П. Варфоломеев «Чабырбах таабырыннар»	1	29.11	
23	Норуот ырыата «Сайын»	1	29.11	
24	«Туллуктар»	1	1.12	
25	ОБуокай	1	6.12	
26	Нуучча остуоруйата «КиБиргэс куобахчаан»	1	8.12	
27	СитиБиилэрбитин сыаналанабыт, билиибитин бэрэбиэркэлэнэбит.	1	13.12	
28	Кылаас таһынан аабы.	1	15.12	
Остуоруйа алыптаах дойдутугар				
29	«Куобах туБунан остуоруйа»Саха остуоруйата	1	20.12	
30	«Урун эБэ мунна тобо хараный?» Дьугэгийр остуоруйата	1	22.12	
31	«Тобото уонна тордо» Нуучча остуоруйата	1	27.12	
32	С. Омоллоон «Дьэрэкээн оБолор»	1	12.01	
33	Б. УБунуускай «Сулустар уонна ый хайдах уоскээбиттэрин туБунан»	1	17.01	
34	Сыл анарыгар хонтуруолунай аабы	1	19.01	
35	СитиБиилэрбитин сыаналанабыт, билиибитин бэрэбиэркэлэнэбит.	1	24.01	
36	Кылаас таһынан аабы. «Саха остуоруйалара»	1	26.01	
Мин дойдум – олонхо дойдута				
37	«УоБээ дойду»	1	31.01	
38	«Орто дойду»	1	31.01	
39	Айыы бухатыыра	1	2.02	
40	Аллараа дойду	1	7.02	
41	АбааБы бухатыыра	1	9.02	
42	СитиБиилэрбитин сыаналанабыт, билиибитин бэрэбиэркэлэнэбит.	1	14.02	
43	Кылаас таһынан аабы. Олонхо	1	16.02	
БиБиги доготорбут				
44	Б. Хабырыыс «Бэскэ ууммэт мээчик»	1	21.02	

45	К.Уурастыырап«Бастакы хаар уонна барабыай»	1	23.02	
46	С. Данилов «Чооруостар»	1	28.02	
47	К.Туйаарыскай «Мо5отой того ытаабытай?»	1	2.03	
48	Н.Тарабукин «Булчут ыт»	1	7.03	
49	Е. Собакин «Хотой уйата»	1	9.03	
50	К. Ушинскай «Хотой уонна куоска»	1	14.03	
51	Тылы сайыннарыы уруога. «Мин дьиэм кыыла» өйтөн суруйуу	1	16.03	
52	СитиБиилэрбитин сыаналанабыт, билиибитин бэрэбиэркэлэнэбит.	1	21.03	
Учугэйтэн уорэбит, куьа5антан хомойобут				
53	С. Омоллоон «До5ордуулар»	1	23.03	
54	Т.Сметанин «Корудьуос кун»	1	4.04	
55	Таллан Бурэ «Хатыыска»	1	6.04	
56	Амма Аччыгыйа. Иккис «То5о?»	1	11.04	
57	Амма Аччыгыйа. Тордус «То5о?»	1	13.04	
58	Улуро Адо«Иранал»	1	18.04	
59	С.Михалков «Ийэ5э сыьыан»	1	20.04	
60	Софрон Данилов «Икки ийэ, икки кыыс»	1	25.04	
61	Л.Толстой «Уолаттар»	1	27.04	
62	Амма Аччыгыйа. Уьус «То5о?»	1	2.05	
63	СитиБиилэрбитин сыаналанабыт, билиибитин бэрэбиэркэлэнэбит.	1	4.05	
64	Кылаас таһынан аа5ыы «»	1	11.05	
65	Сыллаа5ы хатылаабын	1	16.05	
66	Сыл тумугэр хонтуруолунай аа5ыы	1	18.05	
67-68	Резервнэй урооктар	2	23.05 25.05	